

ЦІНОУТВОРЕННЯ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ДЖЕРЕЛ КАПІТАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

Ірина ХОМИН

Обґрунтовано шляхи згладжування диспаритету цін у контексті формування джерел капітальних інвестицій в аграрній сфері економіки.

In the article the ways of smoothing of price disparity are offered in the context of forming of capital investments sources in the agrarian sphere of economy.

Успішний розвиток аграрного сектора економіки України можливий лише за умови здійснення суттєвих капітальних інвестицій. Ефективне ж проведення інвестиційної діяльності потребує перегляду підходів щодо формування необхідних для цього ресурсів, бо наслідки нинішньої політики ціноутворення на промислову й сільськогосподарську продукцію в поєднанні з недоліками існуючої практики накопичення джерел капітальних інвестицій не забезпечують навіть простого відтворення основних засобів. Тому ця проблема є важливим науковим і практичним завданням.

Проблемам фінансового забезпечення капітальних інвестицій в аграрній сфері присвятили свої праці відомі науковці, серед яких Я. Білоусько, М. Кісіль, М. Павлишенко, Г. Підлісецький, В. Ситник та ін. [1, 2, 4, 5]. Власне, їхні дослідження стали методологічною основою для формулювання цілей статті та обґрунтування її завдання.

Визначення напрямків вирішення проблеми диспаритету ціноутворення на сільськогосподарську продукцію і засоби виробництва є, на думку автора, головною

причиною викривлення економічних взаємовідносин при здійсненні капітальних інвестицій сільськогосподарськими товаровиробниками.

Відомо, що зниження обсягів інвестицій в аграрному секторі України спостерігається упродовж більш ніж 15 останніх років, причому за всіма джерелами: за рахунок прибутку, амортизаційних відрахувань, бюджетних вкладень, банківських кредитів [1, 582]. Основною причиною цього є спотворення ціноутворення, зумовлене тим, що перехід до ринкових відносин в Україні здійснювався з порушенням об'єктивних економічних законів. Як зазначає М. Павлишенко, при цьому вилучили саму серцевину – трудову теорію товарних відносин, залишивши тільки ринкову кон'юнктуру, і, таким чином, перетворили її в антипод товарного виробництва – стихійний, спекулятивний, середньовічний базар, в засіб перерозподілу доходів на користь “кон'юнктуриків” [3, 578].

Як підтвердження цьому можна навести не тільки фінансування капітальних інвестицій, а й будь-який вид операційної діяльності сільськогосподарських підприємств,

оскільки диспаритет цін спостерігається стосовно розрахунків за мінеральні добрива, паливно-мастильні матеріали, електроенергію, засоби захисту рослин і тварин тощо. Однак найбільшими є так звані “ножиці цін” при здійсненні капітальних інвестицій в основні засоби. Зокрема, якщо в 1990 р. для купівлі трактора загального призначення Т – 150 К треба було продати 27,4 т молока, або 3,9 т великої рогатої худоби, чи 4,3 т свиней, то у 2000 р. відповідно – 195,0; 50,5 і 32,5 т. Один із найпоширеніших просапних тракторів ПМЗ – 6 АЛ в 1990 р. “коштував” 9,4 т соняшнику, а в 2000 р. – 73,6. зернозбиральний комбайн СК-5 “Нива” в 1990 р. можна було купити за 34,2 т зерна, а в 2000 р. – за 383 т. За бурякозбиральну машину КС – 6 треба було віддавати, відповідно, 368,5 і 1249,8 т цукрових буряків [1, 583].

Не покращилась ситуація і після 2000 р., оскільки співвідношення цін на сільськогосподарську продукцію та інвестицій в основний капітал було таким же несприятливим (табл. 1).

Винятком став 2007 р., коли вперше за період після 2000 р. це співвідношення змінилось на користь аграрного сектора. Однак сталось це не завдяки зміні методології ціноутворення, а внаслідок значного спаду виробництва валової продукції сільського господарства, особливо зернових культур – відповідно на 5,6 та 14,6 відсотків і тимчасового підвищення цін, оскільки попит не забезпечувався пропозицією товаровиробників.

Бо вже у 2008 р. динаміка цін на сільськогосподарську продукцію повернулась

у русло попередніх тенденцій. Приміром, збільшення виробництва зернових культур зумовило майже двократне зниження цін на них. Водночас ціни на матеріально-технічні засоби промислового виробництва далі зростали. Зокрема, вартість складних мінеральних добрив (нітроамофоски) збільшилась у 3,3 рази, паливно-мастильних матеріалів – у 2 рази тощо.

Однак при цьому, як не дивно, за свідченням Я. Білоуська, вітчизняне сільськогосподарське машинобудування знаходиться в такому ж становищі, що й сільське господарство, оскільки рентабельність виробництва тракторів загального призначення знизилась із 19,2% у 1991 р. до мінус 5,4% у 2001 р., просапних тракторів, тракторів з 14,9% до мінус 7,4%. Збитковим було виробництво плугів, борін, машин для внесення в ґрунт мінеральних добрив і вапна, жниварок, бурякозбиральних комплексів, роздавачів, транспортерів для прибирання гною, навантажувачів сільськогосподарського призначення. Взагалі ж вітчизняне сільгоспмашинобудування працює в режимі 3 – 5% прибутковості [1, 583].

Причиною таких парадоксів, коли при диспаритеті цін 7:1 не на користь сільського господарства жодної вигоди водночас не мають виробники засобів виробництва для цієї галузі, є те, що, як зазначає М. Павлишенко, із ціни вилучено її вартісну основу і увесь процес ціноутворення зведено до суб'єктивного фактора. В результаті ціна із засобу забезпечення товарних відносин і регулятора розвитку виробництва перетво-

Таблиця 1

Співвідношення цін за 2001–2007 рр.

Індекси цін до грудня попереднього року	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Індекс цін реалізації продукції сільськогосподарськими підприємствами	105,0	87,4	120,6	105,7	108,1	107,4	138,0
Індекс цін інвестицій в основний капітал	120,8	108,9	131,3	128,0	101,9	119,0	...
Індекс цін на будівельно-монтажні роботи	116,0	105,8	108,5	138,9	134,0	111,8	126,1

* Складено на основі даних Держкомстату України, 1998–2008, <http://www.ukrstat.gov.ua/>

рилась у засіб спекулятивного збагачення посередників за рахунок і виробників, і споживачів [3, 578].

Ця проблема є нагальною, бо інерційний потенціал сільськогосподарського виробництва себе вже вичерпав, що насамперед засвідчує невпинне скорочення поголів'я тварин, незважаючи на зростання цін на продукти тваринного походження (табл. 2).

Особливо відчутним є спад поголів'я, оскільки саме стосовно молока процес ціноутворення є найбільш викривленим: при стабільності тенденцій підвищення роздрібних цін на молочні продукти (незалежно від сезонів їх продажу) на молокосировину вони традиційно падають у весняно-літній період. Таким чином, наявний парадокс – зростання роздрібних цін не супроводжується такою ж динамікою цін закупівлі молока, м'яса та ін. В результаті, сільськогосподарські товаровиробники не отримують достатніх коштів для формування джерел капітальних інвестицій у галузь тваринництва, а споживач, сплачуючи все більшу ціну за продтовари, по суті, інвестує зарубіжного товаровиробника, оскільки попит на молочні і м'ясні продукти покривається в Україні не за рахунок власного виробництва, а здебільшого завдяки їх імпорту.

У свою чергу, зростаючий дисбаланс у задоволенні попиту на молочні та м'ясні продукти вітчизняного виробництва й пер-

манентність скорочення поголів'я тварин в аграрному секторі нагадують замкнуте коло, яке традиційними методами розірвати не вдається. Незважаючи на те, що держава намагається виправити недоліки у ціноутворенні шляхом дотування аграрного сектора економіки, це не справляє впливу на окреслені вище тенденції (рис. 1).

Так, за період 2000–2003 рр. бюджетне фінансування стрімко зростало, але сільськогосподарські підприємства залишались збитковими (винятком є 2001 р., коли завдяки сприятливим погодним умовам значно збільшилась валова продукція рослинництва, були перекриті збитки у тваринництві, яке мало рівень збитковості – 7%).

Проте й у наступні роки, попри прибутковість сільськогосподарських підприємств, жодного взаємозв'язку між обсягом дотацій з бюджету та фінансовими результатами нема: бюджетне фінансування стабільно зростає – упродовж 2004–2007 рр. у 2,4 рази, прибуток же збільшився лише на 57,7 відсотка.

Причиною такої невідповідності, окрім того, що дотування аграрного сектора недоконале, є ігнорування простої істини: кращого механізму регулювання економічних взаємовідносин, ніж ціновий, економічна наука не винайшла.

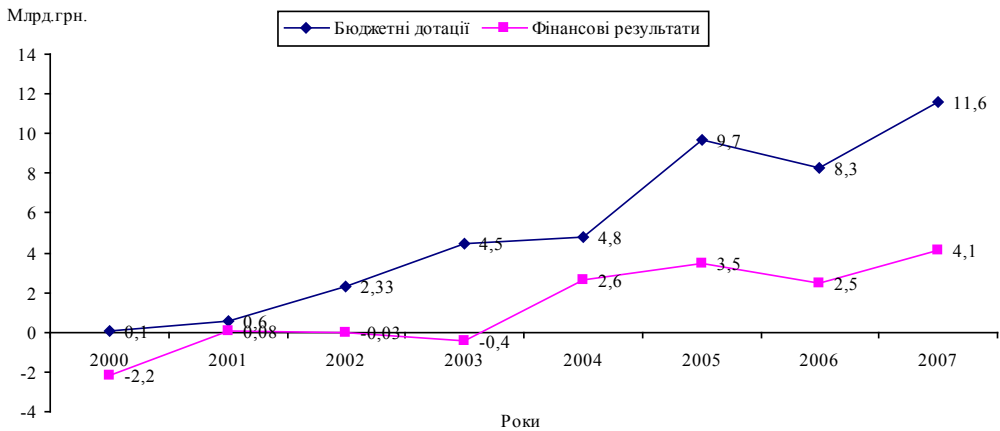
Зокрема й раніше жодні позацінові заходи щодо нарощування обсягів продукції

Таблиця 2

Індекси споживчих цін на молоко- і м'ясопродукти та динаміка поголів'я тварин за 2000–2007 рр.

Індекси споживчих цін на:	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
– молоко та молочні продукти:	118,9	107,0	102,5	114,4	121,6	119,4	107,4	144,7
– масло вершкове	96,5	95,6	110,0	108,6	108,7	110,6	107,8	142,6
– м'ясо та птицю	169,3	129,7	83,3	111,1	148,6	115,8	91,7	150,2
– ковбасні вироби	138,3	119,0	97,0	103,7	127,9	116,5	102,4	118,3
поголів'я тварин, тис. голів:								
– ВРХ	9423,7	9421,1	9108,4	7712,1	6202,9	6514,1	6175,4	5683,2
– в т. ч. корів	4958,3	4918,1	4715,6	4283,5	3926,0	3635,1	3346,7	3139,7
– свиней	7652,3	8369,5	9203,7	7321,5	6466,1	7052,8	8055,0	7266,3

* Складено на основі даних Держкомстату України, 1998–2008, <http://www.ukrstat.gov.ua/>

* Складено на основі даних Держкомстату України, 1998–2008, <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Рис. 1. Бюджетні дотації і фінансові результати сільськогосподарських підприємств у 2000-2007 роках

сільського господарства успіху не мали, хоч теж застосовувалось дотування виробництва насамперед тваринницької продукції: приміром, у 1990 р. його сума становила 5 млрд. руб., або була у три рази більшою, ніж у 2007 р., якщо зважити відповідні курси валют. Вже з 1985 р. почалась тенденція скорочення поголів'я тварин й виробництва молока і м'яса, яка не подолана досі. Вона спричинила різке зменшення споживання вироблених із них продуктів на душу населення.

Водночас треба мати на увазі, що сьогодні існує певне протиріччя у формуванні цін на продукцію. Зокрема, ціна виробництва формується на основі витрат живої й уречевленої праці. Причому остання складова визначається за минулими вартісними значеннями основних засобів, оскільки їх амортизація нараховується від балансової вартості. Таким чином, включена у собівартість продукції частка амортизації завжди буде меншою від дійсної потреби у джерелі відтворення такого об'єкта основних засобів як унаслідок інфляції, так особливо через зазначений вище диспаритет цін, який упродовж 1990 – 2007 років мав тенденцію до підвищення. Отже, в існуючому процесі ціноутворення спонтанно закладено хибний підхід щодо формування такого джерела ка-

пітальних інвестицій, через те, що вартість товару визначають за минулими витратами (зносом основних засобів), у той час, як формування джерела капітальних інвестицій навіть при простому відтворенні об'єктів має здійснюватись відповідно до їх майбутньої вартості.

Формування достатнього обсягу джерел капітальних інвестицій в аграрному секторі економіки потребує насамперед усунення наявних перекосів у ціноутворенні. Зокрема, надмірний диспаритет цін на сільськогосподарську і промислову продукцію, який до того ж має стійку тенденцію до зростання, унеможливує забезпечення сільськогосподарських підприємств власними джерелами для хоча б простого відтворення основних фондів.

Одним же із шляхів згладжування цінового диспаритету може бути ширше застосування прямих зв'язків сільськогосподарських підприємств із заводами-виробниками техніки, будівельних матеріалів, бо значна частка маржі при їх закупівлі осідає у посередників, внаслідок чого як перші, так і другі не мають можливостей здійснювати капітальні інвестиції у виробництво.

Необхідно переглянути методологію й методику ціноутворення на сільськогоспо-

дарську продукцію. Ціна виробника, за нашим переконанням, має формуватись з урахуванням потреби в джерелах капітальних інвестицій зношених об'єктів, відповідно до їх майбутньої вартості, а не зносу, котрий завжди відображає тільки минулі витрати.

Зважаючи на те, що окреслена проблема не вичерпується розглянутими у статті аспектами, її подальші дослідження вважаємо перспективними.

Література

1. Білоусько Я. К. *Міжгалузеві цінові співвідношення в агропромисловому комплексі України // Формування і реалізація державної політики розвитку матеріально-технічної бази агропромислового комплексу в Україні.* – К.: ІАЕ УААН, 2003. – 653 с.

2. Кісіль М. І., Ролінський О. В. *Ефективність інвестицій сільськогосподарських виробничих кооперативів.* – К.: ННЦ ІАЕ, 2006. – 228 с.

3. Павлишенко М. М. *Роль ціни у відтворенні підприємств // Формування і реалізація державної політики розвитку матеріально-технічної бази агропромислового комплексу в Україні.* – К.: ІАЕ УААН, 2003. – 653 с.

4. Підлісецький Г. М. *Матеріально-технічна база сільського господарства: стан, оновлення, оцінка // Організаційно-економічні проблеми розвитку АПК / За ред. П. Т. Саблука.* – Ч. IV. – 241 с.

5. Ситник В. П. *Формування і реалізація державної політики розвитку матеріально-технічної бази АПК в Україні // Формування і реалізація державної політики розвитку матеріально-технічної бази агропромислового комплексу в Україні.* – К.: ІАЕ УААН, 2003. – 653 с.